

växte just i klostergården och brunnen där var i första hand till för munkarnas (eller nunnornas) tvagningar, sådana de var föreskrivna i ordensreglerna.

Den historiska beskrivningen av 1600-talet är också svag. Säterierna kunde visserligen byggas upp med förlånade gårdar, men var långt oftare adelns egna gamla stamgårdar. Termen säteri betyder bara att gården var en ståndsmässigt bebyggd sätesgård för en adelsman. Den intensiva herrgårdsväxlingsperioden börjar ca 1630 och tar abrupt slut 1680, sedan kommer reduktionen och knappast några nybyggen sker sedan intill stormaktstidens slut. Det fanns på 1670-talet inte något seminarium i Strängnäs där Johannes Palmberg kunde vara lektor, men väl ett gymnasium.

William Chambers, en av de internationellt mest betydande trädgårdsarkitekterna och Fredrik Magnus Pipers lärare, skildras, men Flinck kunde kanske berättat att han faktiskt var född och uppvuxen i Göteborg – kanske är detta vårt lands mest betydelsefulla bidrag till den internationella trädgårdskonstens historia. En annan infödd arkitekt som bland annat sysslade med trädgårdar var Mattias Spieler, son till en stockholmsk sillpackarålderman. Något ord ytterligare kunde ha offrats på Svenska trädgårdsföreningens elevskola och dess olika lokalisering, bl.a. till Rosendal på Djurgården under 1800-talets senare del. Åtskilliga blivande herrgårdsträdgårdsmästare i Mälardalen torde här ha fått sina teoretiska och praktiska erfarenheter.

Någon gång, men inte ofta, skulle man önska ytterligare referenser avseende andra delar av landet, t.ex. på tal om körsbårslundar till de berömda skogarna på Kinnekulle och till förekomsten av sådana bestånd långt upp i landet på sydbergslägen, t.ex. på Björkberget i Siljansnäs.

Boken är försedd med omfattande index och det är utmärkt, men dessvärre visar det sig att en del orter och personer som förekommer i texten saknas i index.

I polemik med författaren vill jag hävda "att den romantiska parkens naturliga otydlighet" visst fick en folklig variant, nämligen i de "parker" som anlades ute i byarna i landets norra delar när det hårda betetrycket, som närmast gjort landskapet trädöst, lättade efter skiftena på 1800-talet. Här löpte gångstigar under björkarna från den ena bänkförsedda utsiktspunkten till den andra. De utgjorde ett slags, nästan underhållsfria, motsvarigheter till de samtidigt framväxande stadsparkerna.

Avslutningsvis vill jag instämma i den berömda trädgårdsarkitekten Sven A. Hermelins tankar från 1933 om hur det trädgårdshistoriska arvet skall kunna hållas levande. Han ville att anläggningar

från olika tider borde restaureras och vidmakthållas som exempel. Våra friluftsmuseer och vissa publika herrgårdsanläggningar, t.ex. Julita vad det gäller fruktträdgård och äppelträdsgenbank, har gjort stora insatser. Kanske kunde man anordna en permanent historisk exposé över utvecklingen av trädgårdsväsendet från 1600-talet och framåt t.ex. på Nynäs, där ju stora äldre trädgårdsytor finns kring det intressanta, redan för publik öppnade 1600-talsslottet.

Jonas Berg

Britta Lundgren: Den ofullkomliga vänskapen. En etnologisk studie av nutida vardagsrelationer. Carlssons. Stockholm 1995, 164 s.

"Trots vänskapens retorik om frivillighet, gränsöverskridande och självständighet är mitt viktigaste intryck att vänskapen i praktiken är ett mycket anpassningsbart fenomen, oavsett om man väljer en smal eller bred definition av vänskap" (s. 149). Detta är den slutsats som Britta Lundgren kommer fram till efter att ha granskat vänskapen, en slutsats som förklarar den litet negativa rubriken på studien, "Den ofullkomliga vänskapen". Undertiteln signalerar dock att studien handlar om nutida vardagsrelationer. Men ordet och fenomenet vänskap är likväl den axel kring vilken resonemanget kretsar.

"Mitt viktigaste intryck" skriver hon i citatet ovan. Därmed ger hon sig själv tolkningsföreträde efter en intressant och nyanserad genomgång av synen på vänskap, som utmynnar i slutsatsen att vänskap är en tvångsrelation mer än en frivillig sådan.

Hur kommer hon fram till denna slutsats? (Andra vore nog möjliga.) Hon är inläst på relevant antropologisk litteratur (t.ex. Georg Simmel, Robert Paine), hon har empiriskt underlag i en frågelista från Nordiska museet (NM 209 Vänner och bekanta) och hon har själv gjort intervjuer. Frågelistor och deras svar har som bekant sina begränsningar metodiskt och innehållsmässigt och Lundgren prioriterar samtalets form för att komma åt nyanser och glidningar i svaren.

Forskaren Lundgren räds – kanske med rätta – vänskapen som en stor, oantastlig känsla och erfarenhet (jämför begreppet kärlek) och behandlar därför istället vardagliga samtal och socialt umgänge i mångahanda former. Visserligen är hon intresserad av – om än mistrogen mot – vänskapen som idé och vill inte kanonisera idealbilden av den,

men är samtidigt medveten om att den existerar som tankefigur. Hos hennes informanter finns den som en önskedröm.

Man kan fundera över varför vänskapen som fenomen, i realiteten, i biografiska och skönlitterära texter är så frekvent idag, framförallt vänskap kvinnor emellan. Likaså funderar man över varför etnologer engagerar sig i så stora och forskningsmässigt svårhanterliga idé-tema, som oftast idag.

Lundgren granskar alltså vardagliga vänskapsformer och finner dessas varierande uttrycksge- stalter positiva och goda i vårt dagliga umgänge med varandra, mindre tvingande, mindre pretentiösa och ofullkomliga, kanske just därför mer viltsamma. Hon konstaterar att kvinnors och mäns vänskapsrelationer är olika. Kvinnor är mer intima och pratsamma, medan männens vänskapsmöten tar sig uttryck i gemensamma aktiviteter. Samtidigt erkänner många kvinnor varierande syn på vänskap och finner behov av att tala med män på ett sakligare sätt än vad kvinnligt umgänge tycks erbjuda – skönt att komma ur den kvinnliga, täta atmosfären?

Vårt behov av vänner varierar och är situationsbundet, gör sig påmint, om än av olika anledningar, när man blir ensam vid t.ex. skilsmässa eller dödsfall. Å andra sidan "tillåter" inte nära band till familj och släkt ett vänskapsförhållande i paritet med familjerektioner. Maken/makan är den främste vännen och kontakter med andra par erbjuder en ny form av vänskapsrelationer, där samtliga deltagare hålls i schack och där lojaliteten mot äktenskapspartnern är essentiell. Likhet är centralt i de flesta vänskapsrelationer, likhet i intressen, kön, klass, ålder och via arbetet. Släkt- och familjemedlemmar är potentiella vänner, om än släktskap är en från början påtvingad gemenskap och därigenom mer kontroversiell, åtminstone med avseende på föräldra-barnsamvaron. Mödrar tycks ha lättare att vara sitt barns vän, medan pappan som nära vän är ovanlig enligt frågelistsvaren och intervjuerna, skriver Lundgren.

Varje vänskap upprättar sina "rules of relevancy", enligt Paine, en forskare som ofta citeras i Lundgrens argumentering. Likvärdighet och ömsesidighet är viktigt för vännerna, även då vänskapen, som i våra dagar, har en markant privat karaktär. Lundgren använder ordet *kontrakt*, när hon analyserar vänskapens förutsättningar och platsförankring. (Är inte ordet kontrakt väl formaliserande?) Till dessa kontrakt för hon konsten att prata otvunget och vänligt, dock inte om politik, religion och kärnkraft! Om kritik framförs bör diskretion iakttas. Både förtroende och förtegenhet styr yttrandefriheten. Just i dessa pratkonven-

tioner avslöjas väl att socialt umgänge inte djupast sett handlar om vänskap? Å andra sidan – sällskapligheten *betyderna*got, enligt Simmel, en solidaritet och generositet gentemot alla, en vänlig attityd i den sociala samvaron som inte prioriterar eller stöter ut någon enskild individ.

Den mänskliga inramningen kring samtalsmötena är viktig, t.ex. kortspelsgång, sportmöten, intresseorganisationer. En särdeles viktig plats för informella möten kvinnor emellan är köket, ett av vänskapens viktigaste rum, skriver Lundgren. Stort och smått varvas, samtalen kan avbrytas, men tar egentligen aldrig slut. Däremot är bjudningens, festens former och innehåll en värld, där yttre krav och arrangemang dämpar spontaniteten till skillnad från t.ex. syjuntor och de mer eller mindre tillfälliga kaffemötena på arbetsplatsen.

Men vänskap är inte bara samtal. Den bärs upp också av praktiskt agerande, utbyte av tjänster och spontan handräckning. Men skriver Lundgren: "Man kan visserligen användas för att man är vän, men inte vara vän för att man är användbar" och lutar sig här mot forskare som dissekerar vänskap i emotionella och instrumentella komponenter.

I modern tid underhålls vänskap via brev, telefon och fax, kommunikationsmedel som Lundgren helt kort omnämner och som egentligen kräver djupare analys i sig. Alla tre medierna har sina goda egenskaper och kvaliteter, om än man torde få anse brevkontakten som ett agerande, som kräver både avsättande av tid och engagemang, av personlig uppoffring eller insats. Man bör nog också tillägga att tystnad – även över år – är ett tillstånd som reell vänskap tål. Då rör det sig om en grundmurad, äkta relation, som inte skadas av tidens och levnadsödenas förlopp.

Läs Lundgrens intressanta och varsamma bok! Den stimulerar tankeverksamheten, stundom till invändningar, men temats gränslösa karaktär både geografiskt och socialt inbjuder till det. Så torde t.ex. äldre människor ha speciella förutsättningar att värdera vänskap, då tiden som värdemätare är en av de utslagsgivande egenskaperna i bedömningen av vänskapens kvaliteter.

Kvar står uppgiften att granska den sanna vänskapen, som bl.a. baseras på varaktighet, trofasthet, tillit och som är ömsesidig och frivillig. Den initieras inte och byggs inte upp likt äktenskap via formella institutioner, men omtalas i ord som har stark värdeladdning, som den djupa, den sanna, den riktiga vänskapen. Att skriva om den stora vänskapen är måhända en uppgift mer för författaren än för forskaren?

Tordis Dahllöf